

FRAMGÅNG FÖR SVERIGEDEMOKRATERNA TROTS EN ALLT MER FLYKTINGGENERÖS OPINION

MARIE DEMKER

Svensk flyktingopinion fortsätter att bli allt mer generös. I 2010 års SOM-undersökning anger en lägre andel av befolkningen än någonsin, 42 procent, att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. På motsvarande sätt är det en högre andel än hittills i SOMs mätserie, 30 procent, som anser det vara ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar.

Genom tidigare undersökningar vet vi att kvinnor är mer generösa än män och yngre mer generösa än äldre (se t ex Demker 2010). Dessa skillnader återfinns också i årets undersökning men är måttliga. Det starkaste sambandet finns istället mellan utbildningsnivå och attityd till flyktingmottagning. Ju högre utbildning desto mer sannolikt är det att ha en generös attityd till flyktingmottagning.

I alla samhällen återfinns traditionellt ett antal grundläggande konflikter eller skiljelinjer. I Sverige är den s k vänster-höger-dimensionen, som bygger på skiljelinjen arbete-kapital, helt dominerande. Men även i Sverige återfinns andra skiljelinjer som stad-land, centrum-periferi och kyrka-stat. Mer än hälften av svenskarna anser att vänster-höger-ideologi, traditioner där man bor eller den lokala identiteten är viktigt när man bestämmer sig för vad man tycker i politiska frågor. En knapp fjärdedel tillmäter sin religiösa eller icke-religiösa övertygelse samma vikt. De som tillmäter lokal identitet eller traditioner stor vikt är överrepresenterade bland dem som vill begränsa antalet flyktingar i Sverige.

Attityden till flyktingmottagning har länge varit en starkt partiskiljande fråga. Dessa skillnader håller emellertid på att jämnas ut. Moderaterna, som alltid varit mest negativa, närmar sig mittenpartierna, och mittenpartierna närmar sig varandra. Å andra sidan blir de allra mest generösa sympatisörerna (MP och V) allt mer generösa och de minst generösa sympatisörerna (SD) skiljer ut sig som en grupp där flyktingmotståndet är nära nog kompakt.

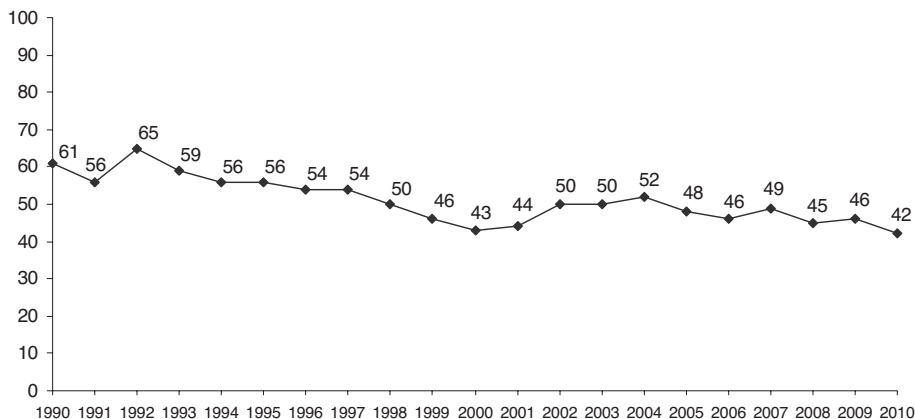
Samtidigt har även de geografiska skillnaderna i flyktingmotstånd jämnats ut. Förklaringen är att under de senaste fem åren har personer i Sydsverige jämförelsevis blivit mer generösa medan läget i de flesta andra delar av landet förändrats mindre eller inte alls.

Attityder till flyktingmottagning

Under valkampanjen 2010 mobiliserade Sverigedemokraterna bland annat på frågan om att stoppa den s k massinvandringen till Sverige. Partiet kom också in i

riksdagen och fick 5,7 procent av rösterna i valet i september 2010. Trots det har motståndet mot flyktinginvandring i Sverige aldrig varit lägre än just hösten 2010. Opinionen är således mest generös hittills samtidigt som Sverigedemokraterna får plats i riksdagen. Detta paradoxala förhållande belyser det komplexa förhållandet mellan attityd i enskilda frågor och politiska partiers framgång och motgång.

Figur 1 Andel som anser att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige 1990-2010 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Förhållandet illustrerar, menar jag, det faktum att Sverigedemokraterna genomförde en bra valkampanj och mobiliserade en grupp väljare för vilka frågan om invandring var politiskt central, men också en grupp väljare som idag närmast är att beskriva som kärnväljare för partiet genom att de röstat på partiet flera val i rad. Detta förhållande innebär dock inte att den svenska opinionen *som helhet* blivit mer negativ till invandring eller flyktingar (Demker 2010). Tvärtom ser vi en samtidig ökad mobilisering av generösa hållningar som totalt sett lett till en förskjutning av opinionen.

Det partiskiljande mönstret avseende attityden till flyktingmottagning har inte ruckats i grunden, men det sker en utjämning mellan mittenpartierna. Sverigedemokraterna utgör en extrempunkt med 93 procent som tycker det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. Samtidigt blir Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer allt mer generösa.

I tabell 1 har jag jämfört partimönstren från SOM-undersökningarna 2000 och 2010. Bakgrunden är att opinionen år 2000 var näst mest generös med 43 procent som ville ta emot färre flyktingar.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2000 och 2010 (procent)

Partisympati	2000	2010	Diff
Vänsterpartiet	37	24	-13
Socialdemokraterna	40	41	+1
Miljöpartiet	33	19	-14
Centerpartiet	41	40	-1
Folkpartiet	25	41	+16
Kristdemokraterna	40	34	-6
Moderata samlingspartiet	55	48	-7
Sverigedemokraterna	--	93	--

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Den största enskilda förändringen återfinns bland Folkpartiets sympatisörer. År 2000 intog Folkpartiets sympatisörer den absolut mest generösa attityden med endast 25 procent som ansåg det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. År 2010 intar Folkpartiets sympatisörer istället en medelposition med 41 procent som vill ta emot färre flyktingar, en ökning med 16 procentenheter.

Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer intar år 2010 den mest generösa polen, partiernas flyktingmotstånd har minskat med 13 respektive 14 procentenheter. Såväl kristdemokratiska som moderata sympatisörer har också blivit mer generösa, med sex respektive sju procentenheter. Socialdemokraternas och Centerpartiets sympatisörer har inte ändrat attityd.

Skillnaden mellan de dåvarande riksdagspartierna år 2000 och 2010 har inte ökat. Istället har partiernas sympatisörer bytt plats med varandra. Samtidigt har det skett en utjämning i mitten. År 2000 stod t ex de nuvarande regeringspartierna Folkpartiets och Moderaternas sympatisörer längst ifrån varandra av alla, idag har de grupperna närmast sig varandra från båda håll. Troligen är det delvis en effekt av allianssamarbete och regeringssamverkan, men folkpartiet valde också i samband med valrörelsen 2002 att förändra sin profil inom invandringsområdet. Partiet formulerade då en slogan om att det var att bry sig att ställa krav och ett förslag om språktest för

invandrare lanserades. Det var också 2002 som folkpartiets sympatisörer definitivt lämnade positionen som ett av de mest ”flyktingvänliga” partierna. (Demker 2003)

Flyktingpolitiken utgör idag en profilfråga både för dem som önskar en generösare politik (Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer) och de som önskar ökade restriktioner (Sverigedemokraternas sympatisörer).

Sociala skiljelinjer och attityder till flyktingmottagning

Europeisk politik anses allmän karaktäriseras av fyra grundläggande sociala och politiska skiljelinjer (cleavages). De fyra är skiljelinjerna mellan centrum och periferi, mellan kyrka och stat, mellan land och stad och mellan arbete och kapital (Lipset & Rokkan 1967) Det finns ett antal klassiska kriterier för hur vi känner igen en skiljelinje: En politiskt relevant skiljelinje skall ha en social bas, ha tagit sig uttryck i värdeskillnader mellan olika grupper samt i agerande genom mobilisering, som t ex organisering (i parti, intressegrupp eller någon form av social rörelse) eller politiskt arbete (demonstrationer, kampanjer) (Bartolini & Mair 1990, Denver 2000, Holmberg & Oscarsson 2004).

I Sverige har skiljelinjen mellan arbete och kapital – det som oftast benämns vänster och höger – varit dominerande (Holmberg & Oscarsson 2004:81). I Sverige har övriga skiljelinjer i stor utsträckning hållits tillbaka. Sedan 1988 har den *objektiva* betydelsen av skiljelinjen land-stad för partival minskat, medan betydelsen av skiljelinjen centrum-periferi legat lågt sedan de svenska valforskarna började analysera denna skiljelinje 1968 (Holmberg & Oscarsson 2004:47). I 2010 års SOM-undersökning har vi gjort ett försök att mäta den *subjektiva* betydelsen av de fyra skiljelinjerna. Respondenterna har fått ange hur stor vikt de tillmäter de olika skiljelinjerna när de tar politisk ställning. På sikt kan en jämförelse mellan den objektiva betydelsen av skiljelinjen (t ex klassröstning) och den subjektiva betydelsen ytterligare fördjupa vår förståelse för politisk mobilisering och hur sociala strukturer förklarar politiska hållningar.

Tabell 2 Vilken betydelse har ideologi, religion, tradition och lokal identitet när svenskarna tar politisk ställning? (procent)

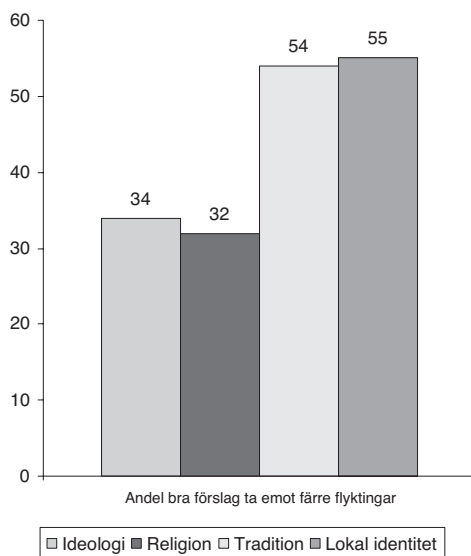
Min ideologiska övertygelse till vänster/höger	65
Min religiösa/icke-religiösa övertygelse	23
Livsstil och traditioner där jag bor	58
Min lokala eller regionala identitet	52

Kommentar: Svarepersonerna fick ange om ideologi, religion, tradition eller lokal identitet var mycket, ganska, inte särskilt eller inte alls viktigt för dem när de tog ställning i politiska frågor. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska viktigt. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

Svarspersonerna fick ta ställning till vad som var viktigt när de tog ställning i politiska frågor. Vi har valt att beskriva skiljelinjerna i enlighet med följande: Arbete-kapital = ”Min ideologiska övertygelse till vänster/höger”, Kyrka-stat = ”Min religiösa/ icke-religiösa övertygelse”, Land-stad = ”Livsstil och traditioner där jag bor” samt Centrum-periferi = ”Min lokala eller regionala identitet”.

Som redovisas i tabell 2 är den subjektiva betydelsen av skiljelinjen arbete-kapital (vanligen kallas vänster-höger) störst. Det är 65 procent av svenskarna som tillmäter den ideologiska övertygelsen mycket eller ganska stor betydelse. Kyrka-stat-skiljelinjer har som väntat absolut minst betydelse för svenskarna. Det är också högst andel, 45 procent, som anger religion/icke-religion som ”inte alls viktigt” medan det endast är tio procent som anger vänster-höger-skiljelinjen som ”inte alls viktig”. Skiljelinjen mellan land och stad – alltså närheten till lokal livsstil och tradition – är näst viktigast medan skiljelinjen mellan centrum och periferi – känslan av lokal identitet – kommer på tredje plats.

Figur 2 *Andel som anser det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar bland dem som anger ideologi, religion, tradition eller lokal identitet som mycket viktig vid politiska ställningstaganden (procent)*

Kommentar: Svarspersonerna fick ange om ideologi, religion, tradition eller lokal identitet var mycket, ganska, inte särskilt eller inte alls viktigt för dem när de tog ställning i politiska frågor. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket viktigt. Avseende flyktingmottagning fick svars-personerna ta ställning till förslaget ”Ta emot färre flyktingar i Sverige” och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.¹

Vilken betydelse har då den subjektiva uppfattningen av skiljelinjerna för attityden till flyktingmottagning? Spelar det någon roll för attityden till flyktinginvandring vilken av konflikterna man tycker är viktigast?

I figur 2 framgår att den subjektiva vikten som medborgarna tillmäter de olika politiska konflikterna eller skiljelinjerna har betydelse för attityd till flyktingmottagning. Av dem som ansåg religion/icke-religion eller vänster-höger-ideologi mycket viktigt när de tar politisk ställning är det en klart lägre andel än genomsnittet som är negativa till flyktingmottagning. I grupperna som tillmäter lokal identitet eller livsstil och traditioner där man bor mycket stor vikt är en klart större andel än genomsnittet negativa till flyktingmottagning.

I vilka medborgargrupper är motståndet störst?

Sedan länge vet vi att utbildning och flyktingattityd har starkt samband, ju längre utbildning desto mer generös attityd till att ta emot flyktingar. Men skillnader återfinns också mellan kvinnor och män, mellan äldre och yngre och mellan dem som besöker religiösa möten och inte gör det.

Tabell 3 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, ålder, bostadsort, utbildning och gudstjänstbesök. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2010 (procent)

Samtliga		42
Kön	Män	47
	Kvinnor	39
Ålder	16-29 år	39
	30-49 år	39
	50-64 år	44
	65-85 år	47
Utbildning	Grundskola	55
	Gymnasium	48
	Eftergymnasial (ej högsk)	38
	Högskola/universitet	27
Bostadsort	Landsbygd	50
	Mindre tätort	44
	Stad/större tätort	41
	Storstadsområde	37
Besökt gudstjänst	Aldrig	44
	Minst en gång per år	38

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

Som framgår av tabell 3 finns också i 2010 års SOM-undersökning de förväntade skillnaderna. Kvinnor är mer generösa än män, yngre mer generösa än äldre, högskoleutbildade mer generösa än de med kortare utbildning, storstadsbor mer generösa än de som bor på landsbygden och de som besöker gudstjänst/religiöst möte då och då är mer generösa än de som inte gör det. I tabell 3 återfinns således inga överraskningar, mönstret ligger relativt fast sedan lång tid.

Något som har förändrats är emellertid de tydliga regionala skillnader som vi i samband med SOM-undersökningen 2005 uppmärksammade. Fortfarande kvarstår det övergripande mönstret att Sydsverige är mer negativa till ta emot flyktingar än regionerna i norra Sverige. Men, skillnaderna har minskat och de regionala variationerna jämnats ut över landet.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region 2005 och 2010 (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar

År	2005	2010
<i>Hela landet</i>	48	42
Sydsverige	59	51
Småland med öarna	51	41
Västsverige	51	43
Stockholm	40	35
Östra Mellansverige	53	44
Norra Mellansverige	43	43
Mellersta Norrland	46	40
Övre Norrland	38	40

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Som framgår av tabell 4 har variationsbredden i den regionala skillnaden minskat på fem år. År 2005 ansåg 59 procent av medborgarna i Sydsverige att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar mot endast 38 procent i övre Norrland, en skillnad mellan högst och lägst på 21 procentenheter. År 2010 är motsvarande skillnad 16 enheter. Stockholms län är nu den region som är mest generös. I övriga landet – utom Sydsverige – pendlar motståndet mot flyktingmottagning runt

genomsnittet. Sydsverige är fortfarande den region där man är mest negativ men även där har attityden blivit mer generös medan attityden i norra Mellansverige och i övre Norrland inte förändrats

Opinionsbildning och mobilisering kring migrationsfrågor

I den allmänna debatten uppfattas ibland främlingsfientliga och rasistiska partiers framgångar som ett kvitto på ökad främlingsfientlighet, rasism eller invandringsmotstånd i befolkningen. Det är dock en felaktig slutsats. En starkt invandringsfientlig opinion är vare sig ett tillräckligt eller nödvändigt villkor för framgång för invandringsfientliga partier. Sambandet mellan förändrad opinion och partiframgång måste beläggas empiriskt i varje enskilt fall. I de flesta fall är sådana samband komplexa och ömsesidigt förstärkande. Förhållandet mellan opinion och partiframgång kan således lika gärna vara det omvända, alltså att framgångar för invandringsfientliga partier är orsaken till ökad främlingsfientlighet.

I SOM-undersökningen kan medborgarna själva fritt få ange det samhällsproblem som de anser vara det viktigaste just nu. Bland dem som angav invandrapolitik, invandrare eller flyktingfrågor vara det viktigaste samhällsproblemen ansåg 81 procent att det var ett bra förslag att begränsa antalet flyktingar som kommer till Sverige. För en överväldigande majoritet av dem som nämner invandrapolitik, invandrare och flyktingfrågor som högst upp på samhällsagendan är således attityden till flyktingmottagning ytterst restriktiv.

Bland dem som anser att invandrapolitik, invandrare eller flyktingfrågor är det viktigaste samhällsproblemet är 26 procent sympatisörer till Sverigedemokraterna medan 36 procent är sympatisörer till moderaterna. SD är således överrepresenterat fyra gånger i den gruppen jämfört med valresultatet 2010 medan Moderaterna låg strax över valresultatet.

Bland sympatisörer till Sverigedemokraterna anser 44 procent att invandrapolitik, invandrare och flyktingpolitik är det viktigaste samhällsproblemet i Sverige idag. Bland moderata sympatisörer är motsvarande andel 31 procent.²

Främlingsfientliga, invandringskritiska och flyktingfientliga partiers framgångar är en effekt av förmåga till mobilisering och politisering av de invandrings- eller främlingsnegativa attityder som återfinns i nästan alla samtida samhällen. Viktiga faktorer i en sådan mobilisering är partiernas egna resurser, mediernas behandling av partiernas framgångar, övriga partiers agerande och internationella politiska trender. Paradoxen att Sveriges befolkning har den mest generösa attityden till flyktingmottagning någonsin samma år som Sverigedemokraterna kommer in i riksdagen kan således lösas upp genom att fästa uppmärksamheten på *mobiliseringen* av både det faktiska flyktingmotståndet och av de motkrafter vilka ser globalisering och mångkultur som en positiv utmaning inför framtiden.

Noter

- ¹ Gruppen som ansåg sin ideologiska övertygelse vara ”mycket viktig” bestod av 339 personer. Motsvarande antal i religionsgruppen var 90, traditionsgruppen 206 och lokal identitet-gruppen 163.
- ² Bland övriga partisympatisörer är antalet för litet för att göra några beräkningar.

Referenser

- Bartolini, Stefano och Peter Mair (1990) *Identity, Competition and Electoral Availability. The Stabilisation of European Electorates 1885-1985*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Demker, Marie (2003) ”Trendbrott – och polariseringen har ökat” i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Demker, Marie (2010) Svenskarna långsiktigt alltmer positiva till invandrare i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Denver, David (2000) *Elections and Voters in Britain*. Palgrave Macmillan, Basingstoke/New York.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Lipset, Seymour Martin och Stein Rokkan (1967) *Party Systems and Voter Alignments*. The Free Press, New York.

